

GOMBOS LÁSZLÓ¹

KODÁLY ZOLTÁN – ITTZÉS MIHÁLY SZEMÜVEGÉN ÁT...

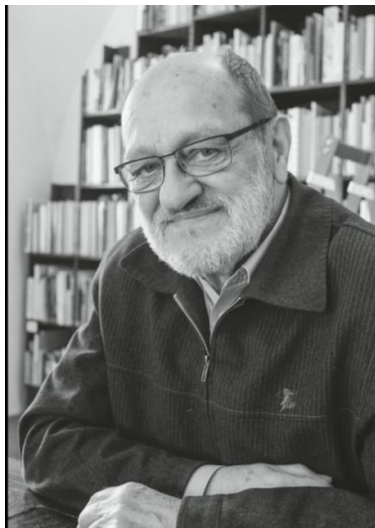
Előadás 2024. október 4-én Sátoraljaújhelyen, a Városházán
(XIV. Zempléni Zenetudományi Konferencia – *Magyar zene történeti kérdések Lavottán innen és túl* címmel)

Bevezetés: Ittzésné Kövendi Kata (áttekintette Ittzés Mihály írásait, majd átadta a Lavotta János Alapítványnak férje egykori szemüvegeit.)

¹ **Gombos László** muzikológus (zenetörténész) és zeneirodalom tanár (Liszt Zeneművészeti Főiskola, 1995) középiskolai énektanár, karvezető és zeneelmélettanár (Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola, 1990) Munkahelye: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet Zene történeti Múzeum (tudományos munkatárs). Kutatási területe: 19-20. század magyar zenéje és zeneélete, különös tekintettel Hubay Jenő, Dohnányi Ernő, Farkas Ferenc és Szokolay Sándor életművére, valamint a magyar hegedűiskolák és a budapesti hangversenyek.)

Az MMA Kiadó felkérésének köszönhetően az elmúlt év során megszületett egy tanulmánykötet kedves kollégánk, Ittész Mihály írásaiból. Belső címlapjára a kivetítőn látható fényképet választottam, címe pedig: *Kodály és a magyar zenekultúra. Ittész Mihály válogatott írásai.*

KODÁLY ÉS
A MAGYAR ZENEKULTÚRA

ITTÉSZ MIHÁLY VÁLOGATOTT ÍRÁSAI

KÖZREADJA: GOMBOS LÁSZLÓ

MMA
KIADÓ

Budapest, 2024

Amint Ittész Kata az imént elmondta, a munkát ő indította el hat évvel ezelőtt a hagyaték rendezésével, a különféle cikkek csoportosításával és válogatásával. Amikor tavaly nyár elején megkaptam tőle a válogatás válogatását, folytattam az anyag köteté rendezését további szelektálással, adatgyűjtéssel és néhány újabb írás beemeléssel.

Első átolvasásra is világossá vált: Ittész Mihály munkásságának és értékrendjének középpontjában Kodály Zoltán életműve állt. Mindazokon a területeken, amelyeken Kodály „százéves terv”-ében kijelölte az utakat, Ittész nagy lendülettel indult el

ifjúkorában, és haladt tovább egész életében. Nem állíthatom, hogy az előadás címében szereplő *szemüvegen* át csak Kodály lett volna látható, vagy Kodály árnya minden mást elhomályosított volna, hiszen Miska bátyánk annyi mindennel foglalkozott, színes egyéniségéből fakadóan tevékenysége is sokrétű volt.

Kodály Zoltán – Ittész Mihály szemüvegén át...

Mégis, bármihez is nyúlt, az valamilyen módon a nagy mesterhez kapcsolódott. Mintha életprogramként a Kodály által meghatározott feladatokat hajtotta volna végre, mindig kreatívan, az adott helyzethez alkalmazkodva.

Minden lencse torzít valamelyest, az anyag elfárad, könnyen tönkremegy vagy karcos lesz, és a körülmények is elhomályosítják a látást. Miska bátyánkat azonban az éleslátás kivételesen jól működő látószerveivel látta el a sors. Meglátásai évtizedek távolából is igaznak bizonyultak, és akármilyen bonyolult látvány tárult is elé, azonnal átlátott a szitán és meglátta a lényegét. Tudása révén volt rálátása a dolgokra, miközben tisztánlátását évtizedeken át gondos kezek őrizték gyógyfüvekkel és gondoskodással. Kodály nemzetnevelő látomását így a maga sokoldalúságában látta és láltatta, szemüvegével pedig belelátott a magyar Kodály-mozgalom valamennyi szegmensébe, amint ellátta feladatát.

Kiállításmegnyitó a Zenetörténeti Múzeumban (fotó: GL)
A jobbra Ittész Mihály mellett Kodály Zoltánné Péczely Sarolta

A mai 50 felettekhez hasonlóan én is régóta ismertem őt. Írásai már négy évtizeddel ezelőtt a kezembe kerültek, majd nagy szerencsémre találkoztak is az útjaink: ott lehettem számos előadásán, kiállításmegnyitókön futottunk össze, így előfordult, hogy rákerültem ugyanarra a fényképre, amelyen ő is szerepelt.

Ugyanaz a pillanat a másik oldalról:

Olykor a Kodály Társaság tagjait is elhozta hozzánk a Zenetörténeti Múzeumba, kiállításvezetésekre vagy koncertekre, máskor konferenciákon vettünk részt Budapesten, Gyulán és itt, Sátoraljaújhelyen.

Íme néhány felvétel:

Gyula, 2011. szeptember (Ittész Mihály, Bónis Ferenc, fotó: GL)

Az asztal két oldalát látjuk a gyulai vacsorán:

(Ittész Mihály, Ittész Kata, Bónis Ferenc, Gombos László)

Balra: előadás a Magyar Nyelv Múzeumában (Széphalom)
Jobbra: fáradt vándorok egy konferencia után
(Bónis Ferencné, Bónis Ferenc, Ittész Mihály, Gombos László)

Élénkebb vándorok a pince két oldalán:

Végül: vidám vándorok egy kicsit később

(Dombóvári János, Scholcz Péter, Gombos László, Ittész Mihály)

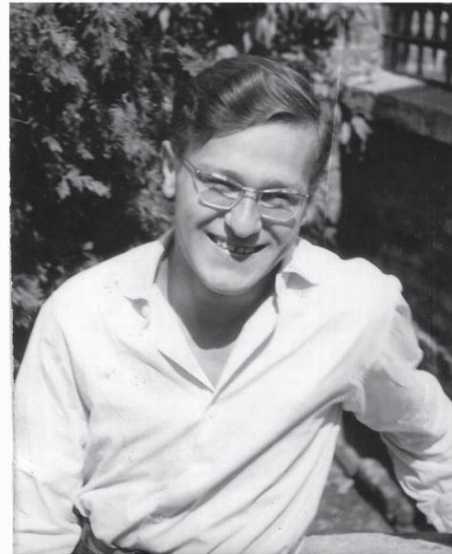
Ittész Mihály szerteágazó tevékenységéről számos forrásból értesültem, mégis, amint most jobban megismerhettem, **meglepetést** okozott. Nem számítottam rá, hogy hat évtized során annyi munkát végzett, mintha párhuzamosan több személy életét élte volna.

(1963)

**többek között:
tanár, tudós, zenei író,
ismeretterjesztő, könyvtáros,
intézményvezető, szervező
oktatásügyi szakember**

(a zeneakadémiai években)

Az 1963-ban nagy sikert aratott magyar film Mici néniének csak két élete volt, az ugyanebben az évben diplomázó Ittzés Mihálynak legalább fél tucatnyi. Külön-külön is teljes emberként teljesített mint tanár, tudós, zenei író, ismeretterjesztő, könyvtáros, intézményvezető, szervező és oktatásügyi szakember. Többen értékelték és búcsúztatták már előttem, így nem dicsérni jöttem, de nem is temetni. Inkább fel szeretném hívni a figyelmet arra, hogy amit ránk hagyott, azt nem csupán kegyeletből érdemes megőriznünk, hanem olyan fundamentumként, amelyre a jövő generációk építhetnek.

Miért Ittzés?

Felmerül a kérdés: **miért** éppen Ittzés Mihály lehet az egyik, akit a tudományos kutatás kiemelhet kiváló kortársai közül. Az indokok között első helyen talán az áll, hogy tőle különlegesen értékes, méreteiben is jelentős **hagyaték** maradt ránk, amely egykori tulajdonosán túl fél évszázad zenetörténetéről és zeneéletéről szolgál alapvető információkkal.

Fontos szempontként kell megemlítenem, hogy a hagyatéék egyáltalán fennmaradt, hiszen számos tudós, művész és közéleti személyiség nem találja megőrzésre méltónak vagy érdemesnek személyes emlékeit, munkaanyagait vagy levelezését. Nem foglalkozik ezek összegyűjtésével, más esetben az örökösök azok, akik nem törődnek a hagyatéék sorsával. Ittész azonban tudósként és született könyvtárosként nem érezhette szerénytelenségnek, hogy nem hagyja elveszni a megszerzett kutatási anyagokat, információkat.

A stafétabot: 2014 és 2023
(Ittész Mihály és Ittész Mihályné Kövendi Kata)

Miska bátyánk utolsó pillanataig fáradhatatlanul dolgozott. A stafétabotot felesége vette át tőle, ezt erősíti meg a kivetítőn látható két fénykép is. Egyiket Kata készítette 2014-ben, a másikat 2023-ban Marci nevű, 8 éves unokájuk. Kata nemcsak a munkát örökölte, hanem a kockás flanelinget is, amely szimbólum-értéke miatt túlmutat önmaga jelentőségén (ráadásul meleg és kényelmes).

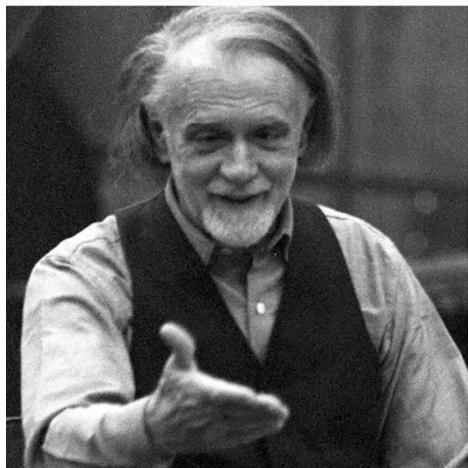
Miért is érdekes az **Ittész-hagyatéék** a kutatás számára? A dokumentumok nemcsak zenetörténeti, hanem szociológiai forrásanyagot is jelentenek, ugyanis Ittész Mihály kapcsolati hálóján keresztül egy társadalmi réteg életmódját reprezentálják. Egy olyan kor világába engednek betekintést, amelyben a személyes kapcsolatoknak a mainál lényegesen nagyobb volt a szerepe. Talán az utolsó generációról van szó, amelynek tagjai rendszeresen találkoztak egymással, a szerzők, az előadók és a társművészetek képviselői úgymond „összejártak”, beszélgettek és vitatkoztak! Hasonló tapasztalatokat szereztem akkor is, amikor az elmúlt évben Balassa Sándor zeneszerző hagyatékán dolgoztam. Az ő nemzedékük többnyire még kézzel írt, papír alapon olvasott, a számítógépet sokan csupán az írógép modern, praktikus változataként használták (Ittész a fontosabb e-maileket ki is nyomtatta, Balassa viszont teljesen mellőzte a számítógépet, ahogy egy másik kedves barátunk, mesterünk és példaképünk, Bónis Ferenc is).

Ez a világ számos értékével együtt már kiveszőben van. A fiatalabbak közül egyre többen zárkóznak be saját szűk világukba, élnek virtuális életet a kisebb vagy nagyobb képernyők mögött, miközben figyelmük gyakran egyetlen percnél is rövidebb szakaszokra fragmentálódik. Az előző két évszázad polgári életmódjának feltehetően sokáig meglesz a nosztalgiaja, és revival-kezdemenyezésekre is számíthatunk, ahogy fél évszázada ez a népi kultúra esetében megtörtént (gondoljunk csak a sikeres táncmozgalomra). Az újabb generációk kutatói azonban – saját tapasztalatok híján – hamarosan már csak a könyvekre és a hagyatékok forrásanyagaira támaszkodhatnak.

Illusztráció: a kapcsolati háló (Balassa Sándor és Ittész Mihály hagyatéka)

Ittész Mihállal kapcsolatban másik alapvető kérdésünk az, hogy **miért Kodály** lett számára az az iránytű, amely munkásságának fő csapását kijelölte. A sorsdöntő, mindent meghatározó esemény 1970-ben történt, amikor Kodály Zoltánné hívására Kecskemétre költözött. A Kodály Iskola tanára lett, de már eleve azzal a céllal érkezett, hogy részt vegyen a Kodály Zenepedagógiai Intézet létrehozásában.

Miért Kodály?

1970, Kecskemét:

Kodály Zoltán Ének-zenei
Általános Iskola és Gimnázium

1973:

Kodály Zoltán Zenepedagógiai
Intézet (megnyílt 1975)

Előzmények:

1955.12. Zak, „Kodály 73”

1958. tavasz: Kodály Győrben

1958–1963: Zak KÉTK, diploma 1963.03.05.

A mester iránti elköteleződés **előzményei** győri konzis éveire vezethetők vissza. 1955 decemberében utazást szerveztek Budapestre, hogy részt vegyenek a Kodály 73. születésnapját ünneplő hangversenyen a Zeneakadémián, ahol a *Zrínyi szózata* ősbemutatójára került sor. (Ha távolról is, ez lehetett kettejük első személyes találkozása.) Itt és ekkor már énekelt a győri iskola Szabó Miklós vezette vegyeskarában, amellyel 1958 tavaszán, Kodály győri látogatásakor előadták a *Balassi Bálint elfelejtett énekét* és a *Jézus és a kufárokat*. Az előző évben a *Zrínyi szózatát* is tanulták, de nyilvánosan nem tűzhatték műsorra.

A zeneakadémiai években Ittzést még erősebb Kodály-impulzus érte, hiszen a karvezetés tanszakon a mester olyan elkötelezett növendékei tanították, mint Vásárhelyi Zoltán és Szőnyi Erzsébet; Bárdos Lajosnak pedig nemcsak a kötelező, hanem a zenetudományi tanszakon tartott óráira is belátogatott. Bizonyára sokat jelentett a számára, hogy másfél tanéven keresztül Péczely Sarolta is a csoporttársai közé tartozott, illetve, hogy

1963. március 5-i diplomakonzertjén Kodály Zoltán is jelen volt.¹

Amikor mindezzel a háttérben Ittzés 1970-ben **Kecskeméten** bekerült a Kodálymozgalom középpontjába, nem mondhatott mást, mind amit a birodalmi gyűlés előtt álló Luther Mártonnak tulajdonítanak: „*Itt állok, másként nem tehetek.*” Ez az elkövetkező öt évtizedben *nem* statikus állapotot jelentett, hanem pozíciójából adódó elhivatást, amely a Mester által kijelölt utak bejárására kötelezte.

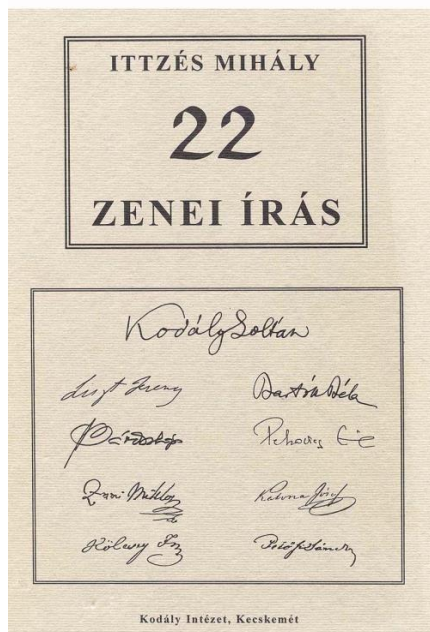
¹ Amint Ittzés Kata, az egykori szemtanú mesélte, Kodály a 80. születésnapját követő napon, 1962. december 17-én feleségével együtt ellátogatott a Zeneakadémiára, ahol a karvezetés szakosok Kodály-műsorral köszöntötték a kupolateremben (Kata egy ismerősének köszönhetően „surrant be” az eseményre). A zárószám *A magyarokhoz* kánon volt, amit Ittzés dirigált egy székre állva. Az édesapjától örökölt Kodály-kötetet a mester ezután piros tollal dedikálta az ifjú karvezető számára a kórusmű első lapján.

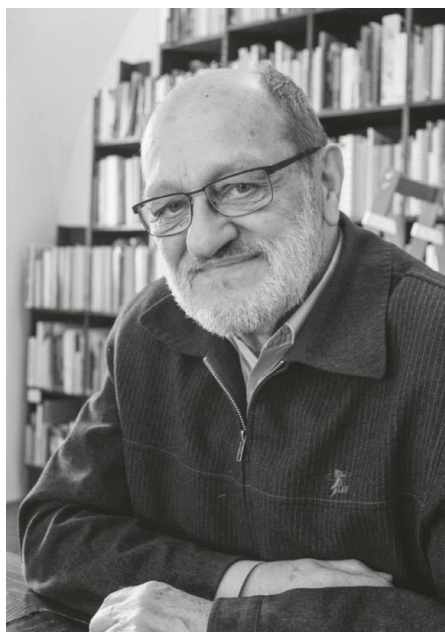
Már 1970 nyarától a Nemzetközi Kodály **Szemináriumok** szervezője és oktatója volt, és megnyitásától kezdve tanított a Kodály Intézetben, amelynek 1981-től 2001-ig igazgatóhelyettese is volt. Emellett a jelentős szakkönyvtár megteremtése is az ő nevéhez fűződik. Tanított szolfézst, zeneelméletet, zeneirodalmat, népzénet és karvezetést.

A különféle pedagógiai továbbképzések és a Kodály **Szimpoziumok** előadójaként a világ számos országába eljutott: Ausztráliába (1979), Írországra (1983, 1985), Olaszországba (1988), Ausztriába (1990), Finnországba (1991, 2004), Görögországba (1989), Koreába (2003), Kínába (2004) és Dániába (2007), Lengyelországba pedig néhány éves rendszerességgel tért vissza (1976-tól 2007-ig 2-3 évente).

Kezdetől meghatározó tagja volt a magyar és a nemzetközi Kodály Társaságnak, mindkettőben vezető pozíciókat is betöltött (magyar: társelnök 2007–2012, elnök 2012–18, nemzetk. alelnök: 1993–2001). Egyik hazai kollégája a „társaság motorjaként” jellemezte a tevékenységét. Számtalan tematikus hangverseny, kerekasztalbeszélgetés, kiállítás, műveltségi és kamaraéneklési verseny fűződik a nevéhez szervezőként, résztvevőként, műsorvezetőként vagy zsűritagként. Külön említést érdemel az *Utak Kodályhoz* című hét részes beszélgetéssorozat, amelyet a 2010-es években Kodály korának még élő tanúival szervezett és vezetett (a résztvevők között volt Szőnyi Erzsébet, Decsényi János, Medveczky Ádám, Eősze László, Sebestyénne Farkas Ilona, Párkai István és Onczay Csaba).

A szóban forgó, megjelenés alatt álló íráskötet elsősorban tanulmányokat tartalmaz, emellett néhány rövidebb írás is helyet kapott benne. Előzménye a szerző saját válogatásában 1999-ben megjelent *22 zenei írás*. A Kecskeméti Kodály intézet adta ki *Kodály és... elődök, kortársak, utódok* alcímmel.

KODÁLY ÉS A MAGYAR ZENEKULTÚRA

ITTZÉS MIHÁLY VÁLOGATOTT ÍRÁSAI

KÖZREADJA: GOMBOS LÁSZLÓ

[57 írás, kb. 6-700 oldal]

MMA
KIADÓ

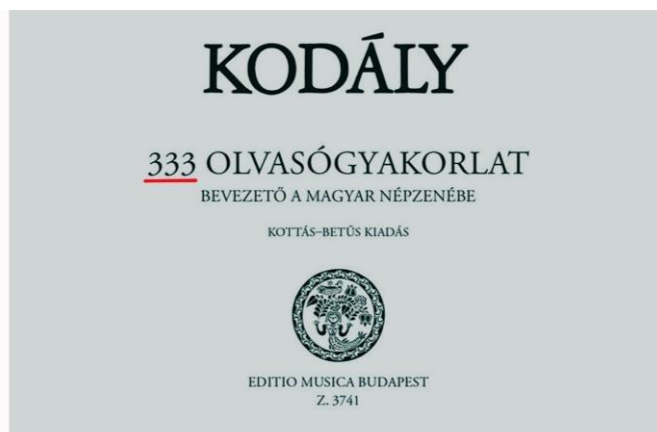
Budapest, 2024

Most, egy negyedszázaddal később, a kiadó jóvoltából többszörös terjedelem állt a rendelkezésemre, így végül 57 jelentősebb méretű cikk kerülhetett a 6-700 oldalas gyűjteménybe. Közöttük van több már megjelent, de nehezen hozzáférhető tanulmány, műelemzés, zenetörténeti, pedagógiai és népzenei írás, valamint könyvrecenziók, megemlékezések és kiadatlan előadások. Ezúttal is érvényes a *22 zenei írás* alcíme: *Kodály és... elődök, kortársak, utódok*.

Hogy kifogjam a szelet a majdani recenzens vitorlájából, rá kell mutatnom a szerkesztés bizonyos következetlenségére. Kodály nyomán folytathattam volna a sort 33, 44, 55, 66 vagy 77 írással:

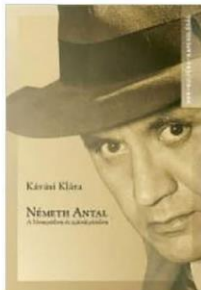
esetleg lehettem volna ennél is merészebb:

Vagy elég lett volna csupán eggyel redukálnom a mennyiséget, hogy a legutolsó tanulmány, amely 1956 nyomait kutatja a kórusirodalomban, ne az 57-es, hanem az 56-os sorszámot viselhesse.

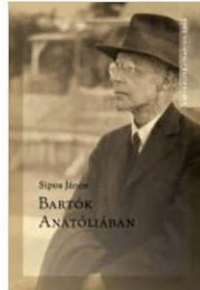
A kötet a *Kor-Kultúra-Kapcsolódás* című sorozat részeként jelenik meg, amelynek főszereplői, illetve szerzői eddig az alábbiak voltak: Németh Antal nemzeti színházi igazgató, Bartók Béla, Harag György színházi rendező, Molnár Antal zeneesztéta és Bartha Dénes zenetörténész. Úgy vélem, Ittész Mihály *maga* is szívesen csatlakozna ehhez a társasághoz.

Kor-Kultúra-Kapcsolódás

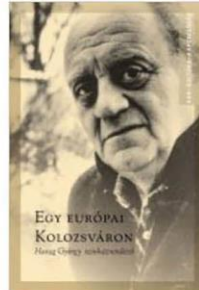

Kávási Klára
Németh Antal

[Nemzeti Szính.]

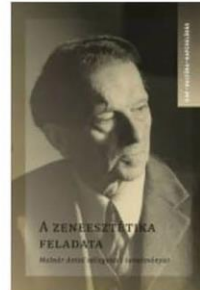

Sipos János
Bartók Anatóliában

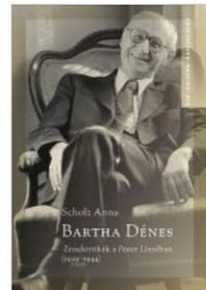
Ablonczy László
(szerk.)
Egy európai Kolozsváron

[Harag Gy. rendező]

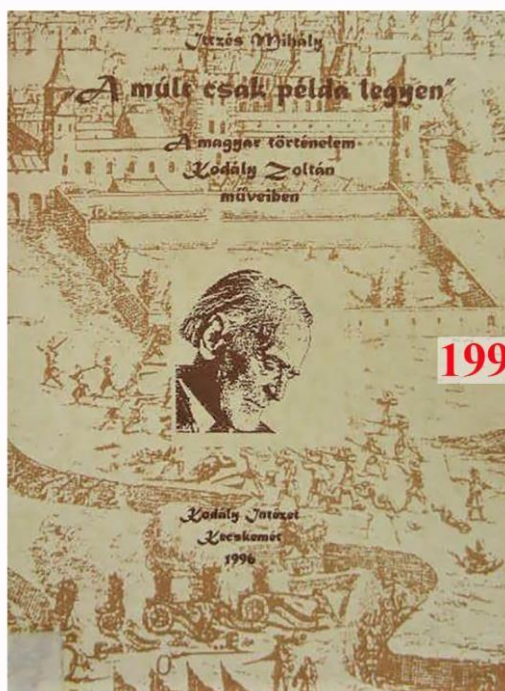
A zeneesztétika feladata

[Molnár Antal]

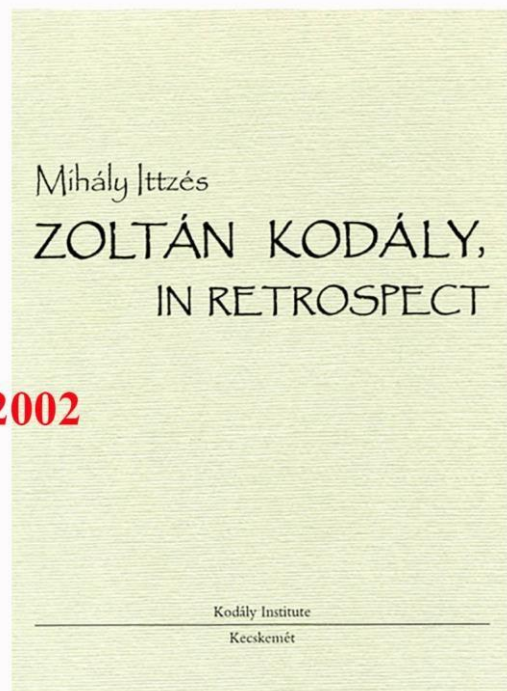

Scholz Anna
Bartha Dénes

A megjelenés alatt álló kötet további **előzményei** közé tartoznak Ittész hasonló kiadványai, valamint az általa szerkesztett tanulmánykötetek. Saját önálló munkái közül az első az 1996-ban megjelent „*A múlt csak példa legyen*”: *A magyar történelem Kodály Zoltán műveiben* című füzet volt, amelyet hat évvel később finnországi zenetudományi disszertációja követte (*Zoltán Kodály, in Retrospect*, 2002).

1996

2002

Ittzés Mihály több tucatnyi hasonló könyvet szerkesztett. A teljesség igénye nélkül megemlítem a *Kodály Intézet Évkönyveinek* 1982 és 2007 között megjelent 5 kötetét, valamint az *In memoriam* sorozatot, amelyet Nemesszeghy Márta, Bodon Pál és Vásárhelyi Zoltán emlékének szentelt.

Utóbbiakhoz csatlakozott a *Csenki Imre* és a *Szabó Csaba emlékkönyv*, a 80 éves Bónis Ferenc tiszteletére kiadott *Részletek az egészhez*, ill. a 90 éves Eősze Lászlónak szentelt *Élet és mű* című tanulmánykötet. Ittzés tevékenységének további oldalához tartoznak a Róbert Gáborral közösen írt tankönyvek óvónői szakközépiskolások és tanítóképzős hallgatók számára.

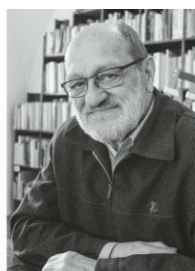
Amint arról már szó esett, Kodály eszméi állnak a **tudós** életművébe tartozó tanulmányok, népzenei és zenepedagógiai írások háttérében is. A most megjelenő válogatott írások többségét szintén a közvetlenül Kodállal foglalkozó tanulmányok adják.

Közöttük több a mester zenéjéről szól: pl. a *Zrínyi szózatáról*, a *Liszt Ferenchez* című költemény megzenésítéséről, a *Magyar rondóról*, egy „nem létező” Kodály-mű születéséről vagy éppen az angol nyelvű kórusművekről. Az akadémiai székfoglaló előadás egyszerre népzenei és műzenei témájú: *Bukovinától Svájcig, Árgirus nótájától a Duóig...* – azaz a hegedű-cselló duó népzenei gyökereit és a mű fogantatását tárgyalja.

Írások Kodály zenéjéről

Zrínyi szózata. Ötven éve mutatták be Kodály Zoltán kórusművét (2005)

Versértelmezés zenével. Vörösmarty Mihály Liszt Ferenchez c. költeménye Kodály megzenésítésében (előadás Gödöllőn, 2015)

KODÁLY ÉS
A MAGYAR ZENEKULTÚRA

ITTÉK MIHÁLY VÁLOGATOTT ÍRÁSAI
KÖRBEADVA GOMBO LÁSZLÓ

MM
KULTÚRA
BUDAPEST, 2024

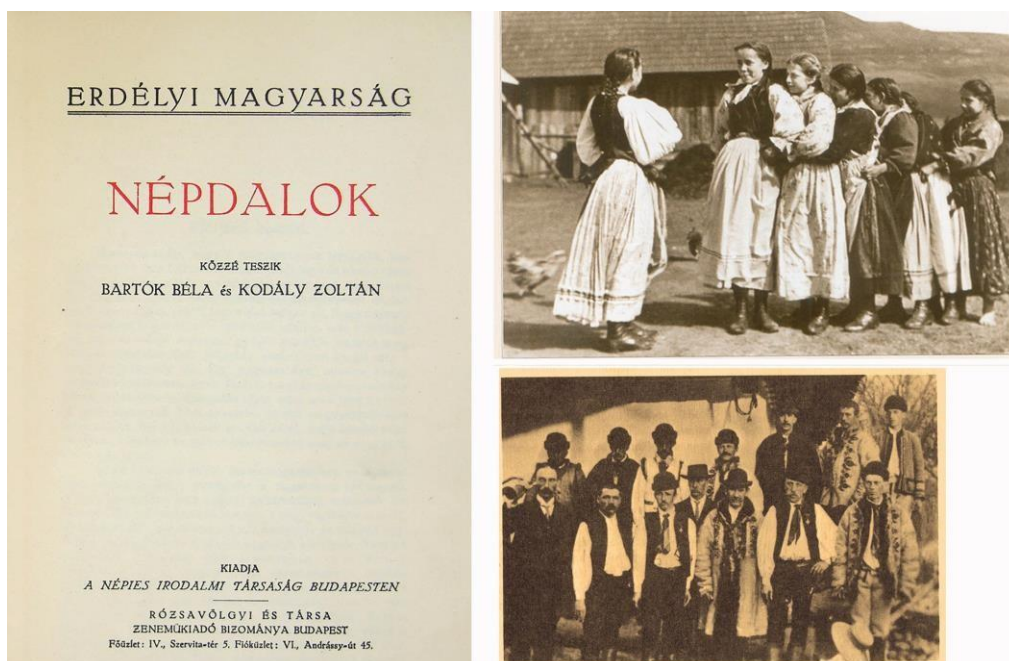
Kodály Magyar rondójának előélete (előadás Budapesten, 2017)

A Cinka Pannától a Rákóczi-énekig. Egy „nem létező” Kodály-mű születéséről (2017)

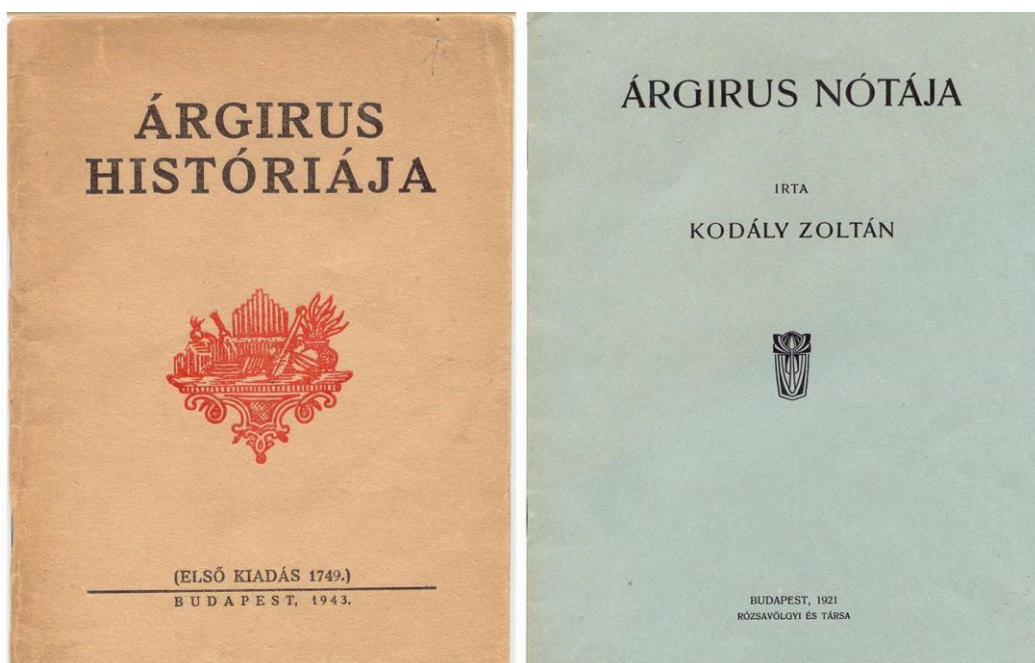
Angol költők magyar dalnoka. Kodály Zoltán angol nyelvű kórusműveiről (2018)

Bukovinától Svájcig, Árgirus nótájától a Duóig: Kodály, 1914
(akadémiai székfoglaló előadás, Budapest 2014)

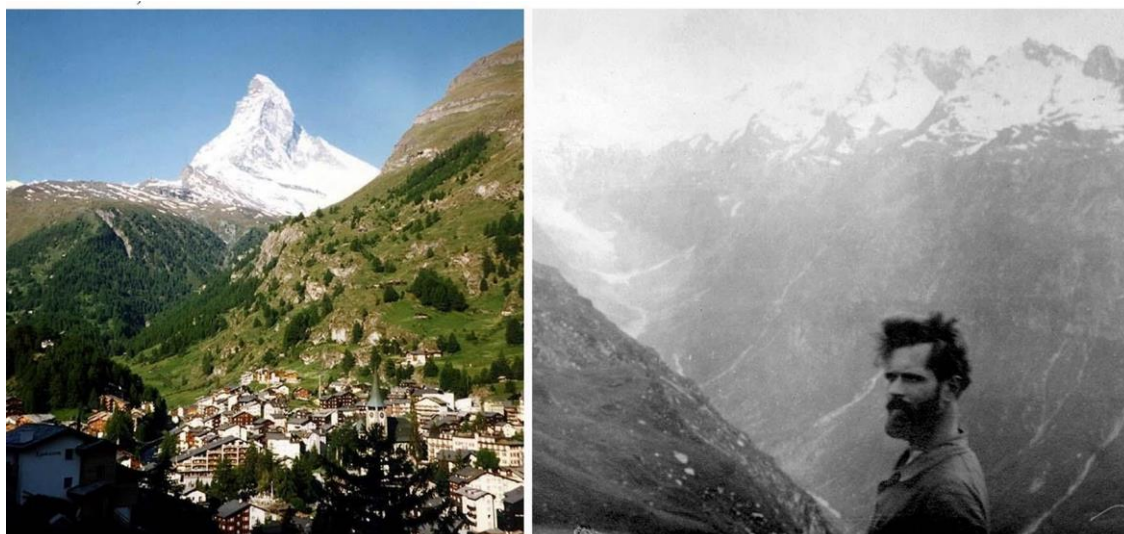
Lapozzunk bele a képmelléletekbe: Kodály 1914 tavaszán gyűjtött Bukovinában, és ennek anyagából később a Bartókkal együtt szerkesztett *Erdélyi magyarság* kötetbe is számos dal felvett.

Ekkor találkozott az *Árgirus nótájával* is, amelynek szövegével és dallamával később önálló előadásban és cikkben is foglalkozott, illetve feldolgozta énekhangra zongorakíséréssel.

1914 júniusában feleségével együtt Párizsba látogatott, majd júliusban, a világháború kitörése idején Svájcban üdültek. (Ekkoriban Bartók is Párizsban volt, ahonnan a világháború kitörése előtt az utolsó pillanatban jött el, különben hadifogolyként akár éveket is vendégeskedhetett volna Franciaországban.)

Zermatt: Matterhorn; Kodály 1915 nyarán Svájcban (Kodály Archívum)

Kodály itt, Svájcban komponálta a *hegedű-cselló duót*, amelynek zenéjében Ittész a háború hangjait és a hegyek keltette élményeket fedezte fel, motívikai téren pedig a Bukovinában gyűjtött dallamok és a Kodály-mű párhuzamaira hívta fel a figyelmet.

A kötet további Kodály-írásai közé tartozik a *Múlt, jelen, jövő Kodály Zoltán hármass életművében*, a pedagógiához a *Kodály és a magyar zenei nevelés*. Kodály és a népzene kapcsolatáról szól a *Népzene kutatás Kodály nyomdokain* és a *Mátyusföld és Zoborvidék hangja Kodály műveiben*, valamint a *Kodály útjai a Partiumtól Kászonig és Bukovináig*. Egy másik tanulmány középpontjában Kodály, a karmester áll: ebben Ittész összeszedte valamennyi olyan hangverseny adatait, amelynek alkalmával a mester a *Psalmus hungaricust* vezényelte.

Szokolay Sándor munkásságát mutatta be. A *Kodály köpönyege* című tanulmányban pedig a Kodály-tanítványokról, Horusitzky Zoltánról, Doráti Antalról, Szőnyi Erzsébetről, Vásárhelyi Zoltánról, Ádám Jenőről és Szabolcsi Bencéről írt.

Egy zeneköltő az ezredfordulón. Vonások a hetvenesztendős Kocsár Miklós zeneszerzői arcképéhez (2004)

Allegro (♩ = 96)

S. *fz* Jaj, mi-kor ér - ke-zik el, mi-kor ér - ke-zik el.
 A. *fz* Jaj, mi-kor ér - ke-zik el, mi-kor ér - ke-zik el.
 T. *fz* Jaj, mi-kor ér - ke-zik el, mi-kor ér - ke-zik el.
 B. *fz* Jaj, mi-kor ér - ke-zik el, mi-kor ér - ke-zik el.

**Egy kóruszerző műhelyében (2013)
[Szabó Csaba]**

Szokolay, a hitvalló (2016)

Egy kárpát-medencei zeneszerző:

Petrovics Emil (előadás Budapesten, 2015)

A költészeti téma is gyakran Kodálllyal összefüggésben jelenik meg Itzésznel, mint például Ady, Petőfi vagy Weöres Sándor esetében. A *Weöres Sándor gyermekversei zenei tükörben* című előadásában olyan verseket elemzett, amelyeket a költő közvetlenül Kodály gyakorlataihoz készített. Tehát ebben az esetben előbb volt a dallam, és csak később keletkezett hozzá a szöveg. Itzész a tanulmányhoz a következő mottót választotta Kodálytól: „Senki se túlságosan nagy arra, hogy kicsinyeknek írjon, sőt igyekeznie kell, hogy elég nagy legyen rá.” Ennek a tanulmánynak a tördelése még nem történt meg: kíváncsi vagyok, hogy a sok ritmikai, zenei és képi illusztrációból mennyi fog elférni a végleges változatban.

Weöres Sándor gyermekversei zenei tükörben*
(előadás Budapesten, 2005)

„Senki se túlságosan nagy arra, hogy kicsinyeknek írjon,
sőt igyekeznie kell, hogy elég nagy legyen rá.”
(Kodály Zoltán: *Gyermekkarok*, 1929)

M.E. 12.

Kel - le - ne kis - kert, jó ter - mó, =8
Léc - ka - pu - ján kis réz - csen - gő, =8

Kel - le - ne még =4+4
Két fa - ke - rek, =8

s egy - ta - lí - gát rá föl - ten - nek. =8

Más ritmusértékekkel: és

E - gye - tem, be - gye - tem, ten - ger - tánc...

Szállj, szél, szállj! Járj, ma - lom, járj!
Önts a ro - ztot, a bú - zát a ga - ra - ton át!

1. Ár - nyék ül a fa - lu domb - ján,
Hét szál je - gé - nye - fa lomb - ján.

2. Domb közt fülemüle hangzik,
Völgyben kicsi falu alszik.

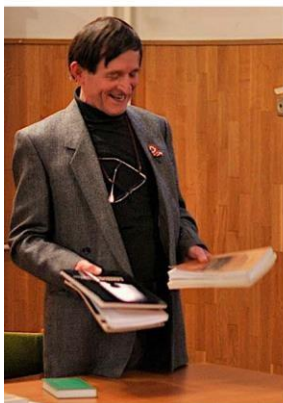
A nem zeneszerző kortársakról is helyet kapott a kötetben néhány recenzió vagy megemlékezés, például László Ferencről, Bónis Ferencről, Eősze Lászlóról és a fotóművész Móser Zoltánról.

**Százötven esztendő és hatvannégy év
krónikája (Bónis Ferencről, 2007)**

**László Ferenc
emlékezete (2010)**

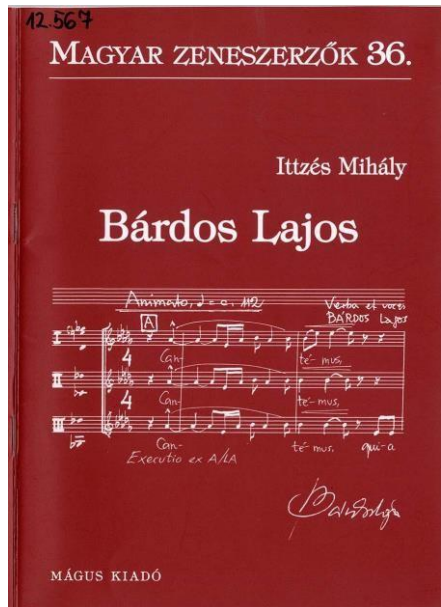
**Móser Zoltán
kalandzásai Kodály
Zoltán országában (2016)**

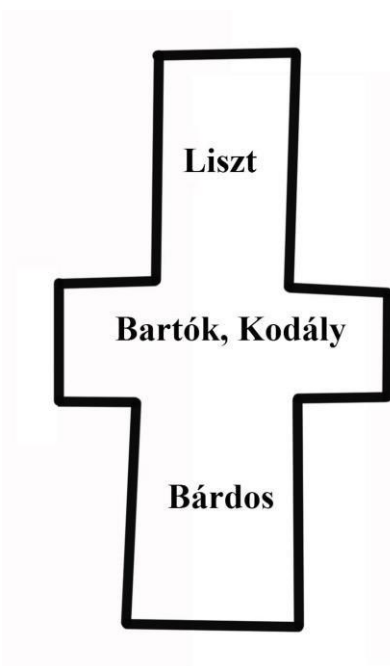
**Eősze László – Kodály Zoltán életrajzírója,
az életmű kutatója és szószólója (2013)**

Amint Ittzés egyik interjújában megfogalmazta, tanárai és példaképei közül „Bárdos Lajos iránymutatása” különösen fontossá vált a számára, és ez természetesen a publikációiban is tetten érhető. A válogatott írások közé – egy másik Bárdos-cikk és

számos Bárdosra is hivatkozó tanulmány mellé – Berlász Melinda javaslatára vettem fel Ittzés kismonográfiája főszövegét, Bárdos életművének ezt a jelentős összefoglalását (*Magyar zeneszerzők 36.*, 2009, szerk. és sorozatszerk. Berlász M.). Ezúton is köszönöm neki a jótanácsot.

Melinda hívta fel többek figyelmét Ittzés zenei „szent család”-jának elhelyezésére a dolgozószoba falán: Liszt, Bartók, Kodály és Bárdos fényképét emelte ki külön keretben, sokat mondóan keresztet formázó kialakításban. A három nagymester szerepeltetése a legtöbb magyar zenetörténész számára magától értődő, Ittzés Bárdoshoz fűződő kapcsolata azonban inkább kivételes jelenség.

A Bárdos-monográfiával szemben nem vettem fel a válogatott írások közé Ittzés *Adatok Kecskemét zenetörténetéhez 1599–1853* c. munkáját, részben terjedelmi okokból, részben azért, mert megjelenése óta annyit haladtak előre a levéltári feldolgozások, hogy az adatok ellenőrzéséhez egy másik tudományág könyvtárnyi irodalmát kellett volna áttanulmányoznom. Az 52 oldalas tanulmány 1987-ben jelent meg (*Bács-Kiskun megye múltjából* IX. kötet), maga a kutatás azonban másfél évtizeddel korábban, a 70-es évek első felében zajlott az MTA Zenetudományi Intézet megbízásából. A kötetben három másik, rövidebb Kecskemét-vonatkozású írás képviseli Ittzés Mihály választott városát, valamint egy tanulmány a kecskeméti zeneiskola egykori igazgatója, Bodon Pál és Bartók Béla kapcsolatáról.

Zenetudományi szempontból vajon melyek Ittzés Mihály munkásságának legfontosabb elemei? Kétségtelen, hogy bizonyos interjúk és adatgyűjtések, amelyeket a maga idején elvégzett, ma már nem ismételhetők meg, mivel a források egy része elkallódhatott, az adatközlők pedig többnyire nem élnek. Emellett ott van a számtalan eredeti gondolat, elemzés és következtetés. Sőt, a kodályi megközelítésmód és hozzáállás önmagában is történelmi értéket képvisel: Ittzés pedagógiai tevékenységének köszönhetően a korabeli magyar elemző módszerek alkalmazása széles körben eljutott a következő generációk tanáraihoz és zenészeihez.

A 22 írás előszavának megállapítása érvényes a most megjelenő kötet írásaira is: „*Ne keressen ... az olvasó eredeti teóriákat vagy elemző módszereket, hisz a »segédeszközök«, a terminológia minden esetben zeneelmélet-tudományunk jeleseinek, mindenekelőtt Bárdos*

Lajosnak és Lendvai Ernőnek a tanításaira vezethetők vissza.” Breuer János már negyedszázaddal ezelőtt figyelmeztetett, hogy Ittzés szavai nem szó szerint értendők: „Ittzés Mihály végtelenül szerény ember. Zenetanárnak tartja magát, véletlenül sem muzikológusnak. Megjegyzem, Bárdos Lajos egész életében zenetanárnak jelölte „foglalkozását” a telefonkönyvben.”

Ennek utánanéztam a régi könyvekben, és igazat kell adnom Breuernek. Bárdos nemcsak a saját nevével, hanem a foglalkozási listákban is a zenetanárok csoportjába vettette fel magát a zeneszerzőké helyett.

1936

Bárdos Lajos egyh. karnagy,
a Zeneművészeti főiskola **tanára**,
I. Krisztina-kr. 61. 1-557-55

Bárdos Lajos okl. gépészmérnök,
III. Nagyszombat-u. 6. 1-631-82

Bárdos Lujza pénzügymin. iroda-
segédiszt, XI. Kende-u. 11.
2-695-92

1949

Bárdos Lajos, V. Klotild-u. 14/b.
113-502

Bárdos Lajos, a Zeneművészeti
főiskola **tanára**, II. Mártírok-
útja 64/b. ☎257-317

Bárdos Miklós, papír-írószer,
VII. Rottenbiller-u. 37/a.
☎426-879

1950

Bárdos Lajos, V. Klotild-u. 14/b. Barka
113-502 fest

Bárdos Lajos, a Zeneművé-
szeti Főiskola **tanára**, II. Barka
Mártírok útja 64/b. ☎154-317 fest

Bárdos Miklós, papír-írószer, mes
VII. Rottenbiller-u. 37/a.
☎426-879 Barka

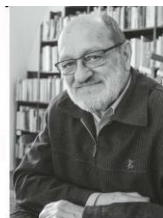
Zenetanárok.

Almássy Tibor	427-259
Apáti Istvánné	424-626
Bálint Agnes	129-878
Banda Ede ifj.	927-241
Banda Márton	351-454
Barabás Ernő	318-204
→ Bárdos Lajos	257-317
Bartók Karola	128-888
Beider Béla	428-205
Bergl Hédi	310-055
Rihari Lászlóné dr.-né	228-378
Bor Kálmán	428-043
Böhm Flóra	180-223

Ha megnézzük Ittzés elemzéseit, a terminológia tekintetében valóban a két említett személy, Bárdos Lajos és Lendvai Ernő megoldásai köszönnek vissza. Ittzés Bárdostól a harmóniai és formai elemző módszerek mellett a prozódia terén is életre szóló útravalót kapott a Zeneakadémián: órai jegyzetei különös értéket képviselnek. Lendvai Ernő pedig már a konzervatóriumi években Ittzés tanára volt Győrben, és amint egyik interjújában említette, Lendvai „Bartók-elemzései új világot tártak fel” előtte (emellett ő szervezte a diákok számára az említett 1955-ös budapesti hangversenylátogatást is, a következő évben pedig a Bartók három színpadi művének előadására vitte el őket).

A megjelenésre váró Ittzés-kötetben Kodály *Megkésett melódiák* című dalciklusának elemzéseiben kapnak leginkább szerepet az említett módszerek. A Berzsenyi-, Kölcsey- és Csokonai-dalokhoz Ittzés hozzávette a későbbi, Kisfaludy Sándor szövegére készült *Himfy-dalt* is. Az elemzések megrendelője Nádasdy Kálmán volt: 1978-ban felkérte Ittzést, hogy a Színház- és Filmművészeti Főiskolán tartson egy féléves szemináriumot Kodály dalciklusáról.

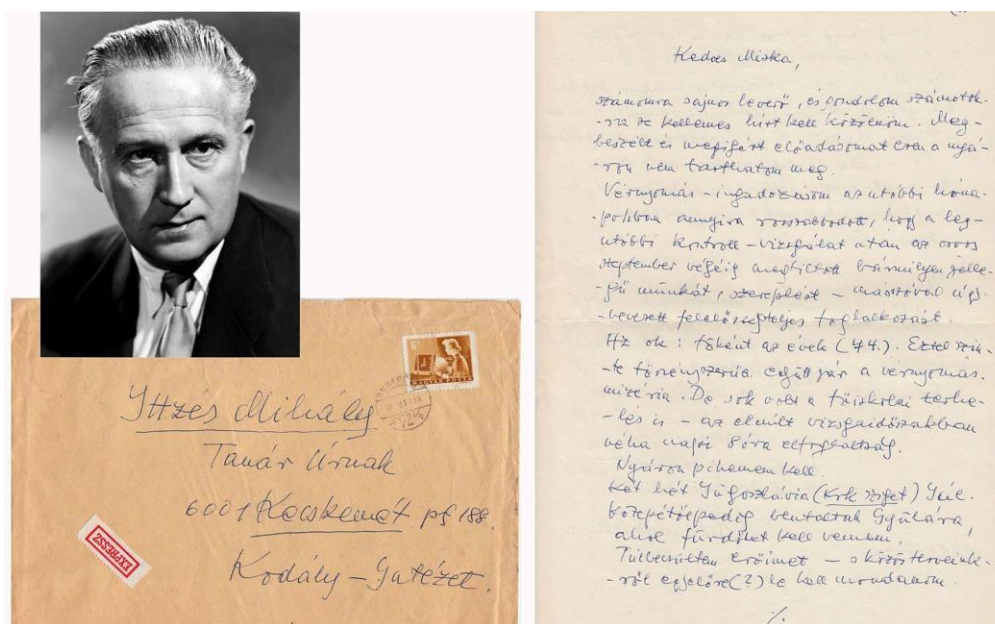
**Kodály: Megkésett melódiák
Ittzés Mihály elemzései,
1978–1979**

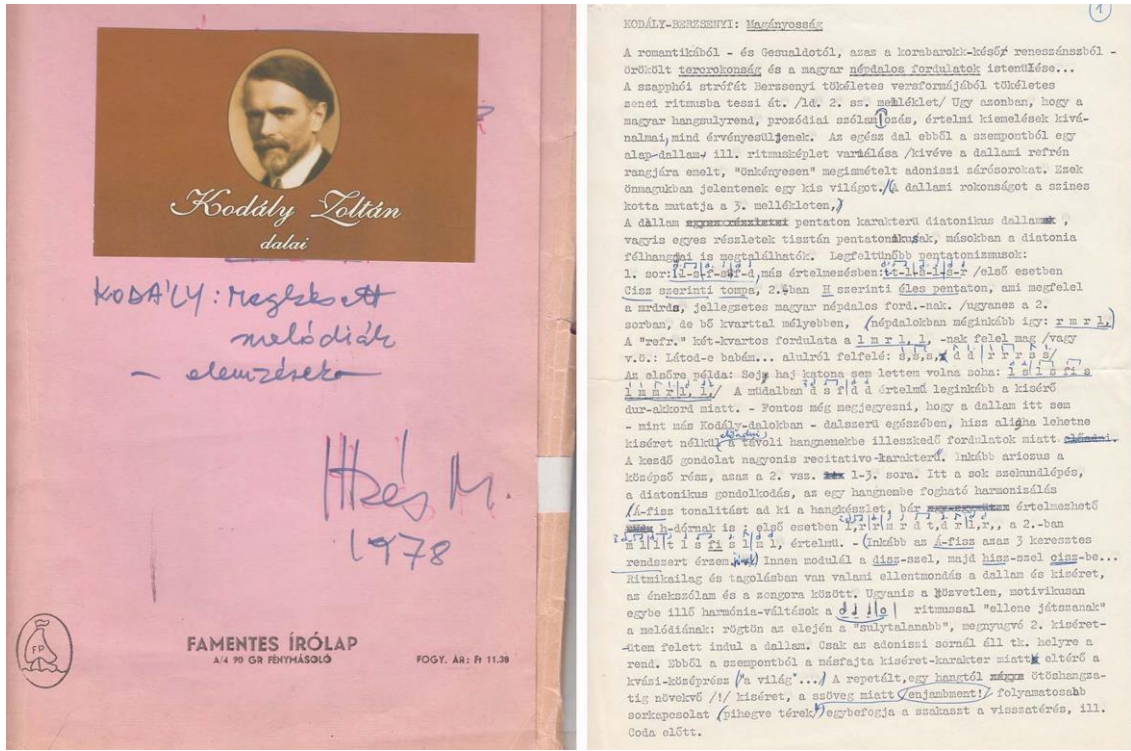
KODÁLY ÉS
A MAGYAR ZENEKULTÚRA
ITTZÉS MIHÁLY VIZSGALOTT IRÁSAI
KÖSSZEADTA: GÖMBÖL LÉLEK
MMA
Budapest, 2018

1. Berzsenyi–Kodály: Magányosság
2. Berzsenyi–Kodály: Levéltöredék barátnémhöz
3. Berzsenyi–Kodály: Az élet dele
4. Berzsenyi–Kodály: A tavasz
5. Kölcsey–Kodály: Búsan csörög a lomb
6. Kölcsey–Kodály: Elfojtódás
7. Csokonai–Kodály: A farsang búcsúszavai
8. Kisfaludy–Kodály: Himfy-dal)

Levelezésük alapján valószínű, hogy Nádasy is szeretett volna előadást vagy dalszemináriumot tartani a témában, és ehhez kérte barátja segítségét. Ittzés így írt 1978. május 19-én: „*Bocsánatodért esedezem tehát, hogy ilyen ramatyul, kutya-futásban legépzelt piszkozatokat küldök. Bízom azonban kegyes jóindulatodban, hogy elnyerem a bocsánatot, s hogy így is kisilabizálhatók lesznek a »dolgozatok«, s hogy némi hasznót is hajtanak majd a munkádhoz. Ahogy tudok készülni, mindig küldök egy-két hasonló adagot.*”

Ha a sors nem szól közbe, minden bizonnyal mindketten kamatoztatták volna a közös munka eredményeit. Nádasyt azonban súlyos betegség hátráltatta, és hamarosan elhunyt, Ittzés munkája pedig jórészt az asztalfiókban maradt. Egyes részleteit a *Magyar Zenében* publikálta, élete utolsó évében pedig előadást tartott a témában.

ű

Ittzés az elemzésekben hangról-hangra bemutatta, hogy Kodály miként értelmezi a költeményt a zenei elemek: a ritmus, a dallam, a harmónia, a forma, a dinamika és a tempó eszközeivel. Úgy haladt végig a kompozíciókon, ahogy a térképet olvasó személy értelmezi a nyomtatványon látható jeleket, és állandóan kisebb-nagyobb kontextusokba helyezi azokat.

S mért nem fon köngyű rememben?

musical notation with notes and lyrics: *Sü t m d la*

egészhangsiság

függő = udvari Szekund

Beit, hogy nívem nem reped meg

musical notation with notes and lyrics: *moll 3-as + n7 (b64) / submoll / mák 3-as + k7 + k9*

Egyre fehérebb, költőbb!

musical notation with notes and lyrics: *moll 3-as + n7 + n9 / mák 3-as + k7 + n7 / azaz süh + b63as / csak a Hept. sec. -ban (Bartók)*

Heptatonia tessia!

musical notation with notes and lyrics: *k2 k2 / Heptatonia tessia!*

trideciam akkor d, a 3. hét fokból

Itt a k-moll dallamzárathoz viszonyított leállított H. fok.

Ref: musical notation with notes and lyrics: *f#r é d+ / # / D / S / I / T*

(Elfojtódás)

Olykor az az érzésünk, hogy az elemzés nem csupán eszközt, hanem célt is jelentett Ittzés számára: ugyanis az elemző azáltal, hogy felsorolja és értelmezi a jelenségeket, a megnevezés által birtokba veszi azokat. A következtetések olykor szinte másodlagosakká válnak, fontosabb, hogy megismerjük a vizsgálat tárgyát, és másokat is erre készítssünk. Ahelyett, hogy megmondanánk, „*mire is gondolt a költő*”, a cél a Kodályhoz vezető *utak* végigjárása és megélése. Az olykor nagyméretű és megfejtést, értelmezést kívánó mellékleteket Ordasi Péter írta át, majd ezeket a kötet számára tovább finomítottam a közölhetőség érdekében.

Ittzés Mihályt tehát a sors által kijelölt *utak* Kodályhoz vezették, hogy fél évszázadon át számtalanszor végigjárhassa a mester útjait, és a hozzá vezető utakat sokak számára megmutassa (úgy is mondhatnám: utat találjon a mesterhez és a mester útjaihoz vezető utakhoz). Kodály szemüvegével tanult meg **lát**ni, hogy saját szemüvegével Kodályt láthassa, végül pedig minket is látni tanítson, és ezáltal Kodály százéves tervének egyik végrehajtója lehessen.

